

ROMANI

Komunisko horttibi
ħunjuvena saarengē,
niina sakko kentoske.

Kenti aahħena teelal 18 bereħħeskiire.

So YK:sko kentosko horttibongo sömsiba starkavela?

YK hin tšerdas sömsiba kentosko komunisko horttibonna bereh 1989. Aro Finitiko them saarengo sömsiba aulo aro džoor bereh 1991. Neer saare bolibosko themme aahhena skokka aro sömsiba. Finnosko them mote lel omsorga dotta, at sömsibosko saaki tšatšuvana aro kentengo dživiba. Finnosko them mote del džaaniba kentosko horttibonna bare komujenge ta kentenge. Them mote del raportos YK:ske plosko dotta, sar kentosko horttibi ta tšihko aahhiba hin džeene naal aro Finnosko them.

Kentengo saakengo traadiboskiiro veeravela ta dela naal kentosko horttibongo tšatšiba aro Finnosko them. Parlamentos hin stelladas kentengo saakengo traadiboskiiresko ofisia bereh 2005.

Kentengo saakengo traadiboskiiro...

- džeenjavela kentengo džintako rikkibonna ta rakkavela doolenna bare komujenge.
- džeenjavela, sar kenti džiiivena ta sar lengo horttibi tšatšuvana.
- dela džaaniba kentenge ta bare komujenge kentengo komunisko horttibonna.
- angouvela hougaaajen, at kentengo saaki aahhenas fendide.
- tšeerela tšetano butti kentengo saakengo buttijako tšeeriboskiirensa.

”Kentos mote barjuvel aro huupa aro bahtalibosko, kamlibosko ta hajibosko arriba.”

YK:sko kentosko horttibongo sömsiba

Saare kenti aahhena veerakiire

Kentosko elle lesko phurnidengo oldra, sipposko förja, tšimb, iegiba, passiba, fiela elle dukiba na angouvela aro kentosko horttibi. Tšek na lena froo dikken elle kvinnaven.

Kentos hin horttiba te lel tšihko dživiba

Kentos lela aahhel lesko iego pes. Bare komujen mote džoravel kentengo barjiba ta naal džaaben aro freidiba ta pengo iego tiijaha.

Bare komujen mote džeenjaven, so kenti tenkavena saakenna

Bare komujen mote puhhen ta hunnen kentosko džintako rikkibi ta len doola horttas. Kentenge mote den vojovitikiba te angouvena aro pengo sakko diivesko dživiba.

Kentosko naaluno mote tšuuven vaagos, ka phutravena kentengo saakenna

Phurniden ta tšenstako iegiboskiiren mote alti te tenkaven, sar lengo phutribi angouvena kenten. Bare komujen mote rooden phutribi, so aahhena kentengo koni fendideske. Kentenge mote džeenjaven phutribi jakkes, at joon hajuvana doolen.

Aro YK:sko kentosko horttibongo botnosko sömsiba hin tšetanes 54 punti. Daala aahhena saaki, sosta themmesko ta thaanengo hougaajen ta saare bare komujen mote rikkaven omsorga.

1. Sakko komunis teelal 18 berehhi hin kentos.
2. Komunisko horttibi hñujuvena sakko kentoske it veerakiires. Kentos na lena te froo dikken tši saakako haal.
3. Bare komuja tšeerena buut phutribi, so tšaljavena kentengo dživiba. Leen mote alti džeenjaven, so hin koni fendide kentoske.
4. Themmes mote rikkavel omsorga dotta, at dauva sömsiba tšatšuvela aro kentengo dživiba. Kentenge hñujuvena saare horttibi so hin ranle aro dauva sömsiba.
5. Phurniden hin horttiba ta uuħliba te sikjaven ta styyraven kentos te rikkavel horttibi so hin ranle aro dauva sömsiba. Themmes mote den patti dauva phurnidengo horttiboske.
6. Kentos hin horttiba aro dživiba. Themmes mote te den lau dotta, te kenti lena barjuven ta džan naal aro jakkes tšiħka aahħibi sar vojjuvitiko.
7. Kentos hin horttiba te lel nau ħuort lesko

föddibosko paalal. Kentos hin horttiba te lel tšeeresko them ta te aahħel doolesko themmeskiiro. Om vojjuvitiko, kentos hin horttiba te pinsavel pesko phurnide ta te aahħel aro lengo faaliba.

8. Kentos hin horttiba te rikkavel pesko nau ta themmeskiiriba ta bandriba naartensa, ta dola na lela tšalavel bilaagakiires.
9. Kentos hin horttiba te džiivel pesko phurnidensa, om joon vojuvena te rikkaven omsorga kentosta. Kentos hin horttiba te rikkavel phallo bandribosta phurnidensa, om kentos na džiivela pesko phurnidensa. Bandribosko phallo rikkiba vojuvena te niekaven, om bandribosko phallo rikkiba skaadavela kentos.
10. Paargong kentos ta lesko phurnide vojuvena te nouruven aro froo themme. Taala themmes mote frestavel te aanel leen paalal vaurengo neer horttas hast.
11. Themmes mote te stannavel douva, at bare komuja rigavena kenti bilovakiires themmesta aro vauro.
12. Kentos hin horttiba te phennel pesko džintako rikkiba saakenna, so tšalavena les kokares. Bare komujen mote džeenjaven kentengo džintako rikkiba sigide sar joon tšeerena phutribi, so tšalavena kentos. Kentengo džintako rikkiba mote len apre aro phutribi lesko oldrako ta naal džaabenesko ħleetibosko paalal. Bare komujen

mote te džeenjaven pengo phutribi kentoske jakkes at jou hajuvela doola.

13. Kentos hin horttiba te phennel phirimes pesko džintako rikkiba ta te rikkavel vaurengo pesko džintako rikkibonna. Džintako rikkibonna na lela endo te tšingravel vaure komujen.
14. Kentos hin horttiba aro tenkibosko, iego pinsibosko ta passibosko phiriba. Mote den patti phurnidengo diijimen sikjiboske aro douva.

15. Kentos hin horttiba te vel lendake aro tšetibi ta te tšeerel butti aro doolen. Kenten hin horttiba te samluven freidigas.
16. Kentos hin horttiba aro kokariba. Kentosko kokariba, huupa, tšeer elle liinengo pariba na lela tšalaven džintako vollakiires elle bilaagakiires.
17. Kentos hin horttiba te lel džaaniba ta te följavel froo hlaaga media. Bare komujen mote siilaven kentos ajasaavo džaanibosta, so skaadavela les.
18. Kentosko phurniden hin tšetanes naalsvaariba kentosko barjibosta ta omsorgako rikkibosta. Leen mote te tšeerel butti kentosko fendideske. Themmes ta thaanen mote te džoraven phurniden ta vaure kentosko omsorgako rikkiboskiiren aro dauva tšeeriba.
19. Bare komujen mote siilaven kentos saaro džorjako vollata ta bimaaluno amsibosta. Kentos na lena te skaadavel tši maneeraha. Tšek na lela te lel prissi kentos hieles elle tšalavel bimaalunes.
20. Om kentos na vojuvela te džiivel pesko phurnidenna, kentos hin horttiba aro froo hlaagakiiro siiliba ta hahtiba. Jou vojuvela te džiivel aro vauro huupa elle aro kentosko siilako tšeer. Kentos lela te ömsaven paalal lesko phurnidengo neer, om douva hin kentoske tšihkeske. Kentosko buuribosko stedosko ta tšeeresco ömsiba butvares naa tšihko.
21. Om kentosko phurnide meerena elle na vojuvena te rikkaven omsorga lesta ta them uunavela adoptios, kentos vojula te lel peske neevo huupa hilo dživiboske adoptiosko jelpibossa. Kentosko fendide mote aahhel phutravitiko aro adoptios.
22. Vauro themmesta daari aavime nahhibosko kentos hin horttiba te lel ajasaavo omsorgako rikkiba so jou hyövuvela.
23. Dukkakiiro kentos mote lel koni fendide vojuvitko hoiviba ta hahtiba, so dela naal pesko komunisko veera, kokaro passiba ta dieloš liiben aro tšetiba. Dukkakiiro kentos mote te hahtaven jakkes, at jou lela te lel staavel skoola ta phirro tijjako tšeeribi.
24. Kentos hin horttiba te džiivel jakkes sasto sar vojuvitiko. Kentos hin horttiba te lel hoiviba ta hahtiba, om jou aavela dukadeske. Kentos hin horttiba tel hleppuvel drambeskiiresko neer. Niina daijengo sastibosta, koone ventavena kentos, mote te lel tšihko omsorga.
25. Om kentos na vojuvela te džiivel lesko iego phurnidensa, vaure bare komujen mote te rikkavel tšihko omsorga kentosta, Kentosko siilako buttiboskiiren mote vaaknaven, vojuvelako kentos džal paale pesko phurnidengo neer.
26. Kenten ta phurniden hin horttiba te lel themmesta hahtiba aro louvesko saaki.
27. Kentos mote aahhel tšeer, haabe ta dosta koola. Themmes ta thaane mote jelpaven phurniden jakkes, te kenten hin tšihka aahhibi te barjuven ta džan naal.
28. Kentos hin horttiba te staavel aro skoola. Botnosko skoola mote aahhel uutan priisa. Bihibi ta barjiba aro skoola mostuvela te aahhen reet. Themmes mote te del drom kentenge te tiljaven pengo skooliba botnosko skoolako hluutibosko paalal.

29. Skoola mote te fendjavel kentosko hajibi. Douva mote te fendjavel kentosko dako tšimb ta te del džaaniba kentosko iego ta vaure themmengo kultturenna. Aro skoola mote te rakkavel kentengo ta vaure komujengo horttibonna. Aro skoola kenti sikjuvena, so buut kultuuriba, naturako siiliba ta hlehtako ringengo it veerakiiriba starkavena.
30. Besko folkengo elle vaaguno folkengo kentos hin horttiba aro pesko iego kulttures ta tšimb. Les hin horttiba te streevavel pesko passiba grupposko vaure lendensa.
31. Kentos hin horttiba te hyylavel, phersavel ta aahhel phirime. Kentos hin horttiba te lel pinsiba aro artos ta kulttures.
32. Kentos na lela te tšeerel ajasaavo butti, so skaadavela pesko sastiba elle tšeerela narvalideske lesko skoolako staaviba.
33. Bare komujen mote siilaven kentos narkotiko drambenna.
34. Bare komujen mote siilaven kentos seksualno tšalibosta. Tšek na lela te lokkavel elle bihavel siilaha kentos aro seksualno tšetiba.
35. Themmen mote stannaven kentosko bikniba. Kentosko bikniba starkavela, te tšek lurrela kentos lesko phurnidenna ta biknavela les vauro komuniske. Kentosko bikniba hin phagirba.
36. Bare komujen mote siilaven kentos saaro hlaaga bengalo amsibosta.
37. Kentos na lela straffavel hooljavitiko maneeraha elle spiiinavel. Tšek na lela te tšeerel kuttideske kentosko horttibi. Kentos na lela tšuuvel aro

phanniba, om vaure paribosko saaki hin. Om kentos endo nourula aro phanniba, lesta mote rikkaven omsorga doori tšihkas. Kentos na lela te aahhel harhal aro phanniba.

38. Kentos na lela lel aro dekakiiriba elle aro kurriba. Bare komujen mote te siilaven kenten aro kurriba.
39. Themmes mote hahtavel kentos, om les hin tšalade banges.
40. Vañka kentos aahhelas phagardas laaga elle kentos grunnavena dotta, les mote te tšalaven tšihkas ta hortto laagaha.

41. Iek themmesko laaga vojula te aahhel fendide kentoske sar dauva sömsiba. Taala komujen mote följaven pengo iego themmesko laaga.
42. Themmes mote rikkavel omsorga, at saare doolesko buuriboskiire džaanena, so aahhena kentosko horttibi.
43. YK:sko kentosko horttibongo komiteos vaagavela, at themme följavena dauva sömsiba.
44. -54. Dala punkti rakkavena dotta, sar harhal sömsiba hin aro volla ta sar themme sankuvena aro dauva sömsiba.

Hilo sömsiba hin (finitiko tšimbaha) aro adressos

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Fuortune laave

YK kammela freidiba aro hilo boliba. Douva hãhtila saare themme te tšeeren tšetano butti jakkes, at komunisko horttibi tšatšuvenas. YK:sko lendi aahhena saare bolibosko themme.

Them ta thaane stellavena tšeenjibi komujenge aro Finnosko them. Finnosko themmeskiire formavena them. Themmesko saakenna phuttrila naaluno tšeer. Sakko finnosko komunis džiivela aro tši thaan. Iego thaanesko saakenna phuttrila thaanesko naaluno.

Tšenstako iegiboskiire starkavena bare komujen, koone tšeerena butti aro them elle aro thaan. Joon tšeerena butti naaluno merknoske aro kentengo siiliba, aro skoola, aro petškengo tšeer elle dukadengo tšeer.

Kentengo saakengo buttiboskiire aahhena naaluno merknoske tšetibi ta roodibosko instituuti ta tšenstako iegiboskiire, koone dena naal kentengo saaki.

Tšeenjiba starkavela douva, at kenti hleppuvena drambeskiiresko neer, om joon aavena dukadeske. Niina skoola ta divisako tšeer dena kentengo tšeenjibi.

Kentengo siilako tšeer starkavela stedos, kai kentos lela džiivel, om jou na vojuvela te džiivel lesko phurnidensa. Aro kentengo siilako tšeer džiivela it tiija buut kenti.

Tiljuno huupa starkavela vauro huupa, so rikkavela omsorga kentosta. Kentos vojuvela te ömsavel aro tiljuno huupa, ke lesko iega phurnide na vojuvena te rikkaven omsorga lesta. Kentos vojuvela te vel paale pesko iega phurnidengo neer, om douva hin leske fendide.

Adoptios starkavela, at kentos ömsavel hilo tiijake vauro huupako neer ta lela neeve phurnide. Kentos na butte džala paalal pesko iego föddibosko phurnidengo neer.

Beska folki aahhena komuja, koonengo tšimb, kulttuures, passiba, elle vauro saaka hin froo hlaaga sar koni butide dielosko komujen hin. Aro Finnosko them aro beska folkengo tšimbako gruppi hunjuvena naaluno merknoske kaale, finnosko sveittika komuja, vastensa rakkibosko tšimbakiire ta buut vaure themmenna ömsiboskiire. Saamesko komuja hin minoriteetos ta joon aahhena niina vaagune folki. Joon aahhena Finnosko themmesko vaagune komuja.

Hinko kenten uuħlibi?

Komunisko horttibi hunjuvena saareng uutan doħhi. Saarengo uuħlibi hin te den patti vaurengo komunisko horttibi. Bare komujengo butti hin te sikjaven kentenge, so komunisko horttibi starkavena.

Naaluno merkni:

- Kentos hin horttiba te lel siila džorjako vollata, tšalibosta ja bimaaluno amsibosta. Kentos na lela te kvinnavel elle skaadavel vauren.
- Kentos hin horttiba aro džuuso natura. Kentos hin niina uuħliba te lel omsorga pesko fendibossa naturako džuusibosta.
- Kentos hin phiriba aro iego tenkiba ta kulttuures. Kentos hin nii uuħliba te del patti vaurengo tenkibonge ta passibosko botnenge.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

Kentengo saakengo traadiboskiiresko ofisia
Oppenbaarimen aro verkos 10/2020